

ZAČECI I RAZVOJ MEDICINSKIH ŠKOLA U RIJECI

EARLY MEDICAL SCHOOLS IN RIJEKA AND THEIR DEVELOPMENT

Milan Zgrablić¹

SUMMARY

This review of medical education in Rijeka, other than for physicians, opens with a brief account about the first midwifery school in Croatia, established in Rijeka in 1786, but whose life was rather short. In the absence of a medical school proper in the 19th century, a limited medical training for nurses was organised by the nuns of the order of St. Vincent de Paul who arrived in Rijeka in 1858. After WWI they started the first nursing school in the Hospital of the Holy Ghost, restricted at the beginning for the order, and later enrolling all girls. The school was closed in 1947, but the increasing needs soon started a boom of medical schools in Rijeka in the 60 years that followed, producing a number of different professions: midwives at first, then nurses, laboratory analysts, physiotherapists, and technicians in dentistry, pharmacy and veterinary medicine. School programmes gradually increased from two to four-year at the secondary level and to two to three-year at the university level.

Key words: history of medicine, 19th century, 20th century, medical schools, Croatia, Rijeka

POTEŠKOĆE U RAZVOJU MEDICINSKOG ŠKOLSTVA

Prateći razvoj profesionalnog obrazovanja zdravstvenih djelatnika u svijetu i u nas, uočava se razvojni put s nekoliko karakterističnih odred-

¹ Internist, nefrolog, umirovljeni docent Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci. Adresa za dopisivanje: Doc. dr. sc. Milan Zgrablić, Mihanovićeva 1, 51000 Rijeka

Slika 1. Prve diplomirane polaznice Bolničarske škole u Rijeci s nastavnicima i ispitnom komisijom 1939. Među njima je i 13 sestara milosrdnica.

Figure 1 The first generation of graduates of the Nursing School in Rijeka with teachers and examination committee in 1939. Thirteen of them are Sisters of Mercy.

nica. Ti su počeci temeljeni na prvotnom stjecanju osobnih životnih iskustava, verbalnim podukama starijih i iskusnijih, pismenim zapisima koje su nam ostavili preci (poput naših pučkih ljekaruša) i sl. U idućem razdoblju koje karakterizira organizirano i sustavno stručno obrazovanje tijekom nekoliko razvojnih faza, postupno se afirmira medicinska izobrazba kroz: stručnu poduku uz rad, tzv. šegrtarenje, prve medicinske škole, razne stručne grupacije srednjoškolskoga zdravstvenog obrazovanja te konačno visoke škole i fakultete.

Dok su se u tradicionalnoj medicini profesionalnim liječenjem u užem smislu riječi bavili pretežno muškarci, žene su imale gotovo neprikosnovenu ulogu u drugom dijelu – pružanju njege bolesnika. No žena, koja je u početku bila samo samaritanka, postupno stručno napreduje od polustručne do visokostručne osobe u mnogim granama medicine. Pritom valja podsjetiti da premda je još iz salernske škole navodno izašlo nekoliko liječnica (*donnae salernitanae*), prve škole s određenim medicinskim programom namijenjenim ženama osnivaju se tek u XVI. stoljeću kada učenica znamenitog kirurga i opstetričara Ambroisea Paréa Louise

Bourgeoisa u Parizu objavljuje prvi priručnik za polaznice primaljske škole koja je netom bila pokrenuta pod okriljem njezina učitelja. Ta će škola istovremeno poslužiti i kao prototip za buduće primaljske škole diljem Europe. Prve stručne škole za bolničarke, buduće medicinske sestre pojavljuju se u Engleskoj tek u XIX. stoljeću na poticaj legendarne Florence Nightingale.

POČECI ŠKOLOVANJA DJEVOJAKA U RIJECI

U afirmaciji žena na našem području, osobito u Rijeci, važnu su ulogu imale ponajprije benediktinke. One, doduše, nisu zaslužne i za školovanje medicinskog osoblja, ali su neizravno vezane uz zdravstvo jer su školovanjem djevojaka u ovom kraju utrle put budućem organiziranju njihova medicinskog obrazovanja. Iako se u Hrvatskom primorju spominju već u XI. stoljeću, u Rijeku dolaze tek u XVII. stoljeću, pa godine 1650. osnivaju i prvi ženski samostan (uz crkvicu Sv. Roka – u blizini današnje crkve Marijina uznesenja). Unutar njega otvaraju i prvu Školu za žensku mladež, u koju je godine 1653. upisano i prvih osam djevojaka iz Rijeke “na obučavanje u pismenosti, vjeronauku i ručnom radu”.

U laičkim se krugovima, međutim, i u nas kao prva polustručna, a poslije i stručna naobrazba, kroz tzv. šegrtarenje pojavljuju primalje. U sjevernim krajevima Hrvatske primalje se spominju već 1454. godine, dok se u ovim krajevima pojavljuju tek u XVII. stoljeću – a u XVIII. stoljeću u Rijeci se, npr. 1715., već spominju primalje koje su nakon 14-dnevnog tečaja morale polagati ispit. Dne 19. srpnja 1786. (zna se točan datum!) osnovana je i prva Primaljska škola u kojoj se čak nakon završetka i položene zakletve dobivala svjedodžba. To je ujedno prva primaljska škola na tlu Hrvatske. Za to su bili zaslužni ondašnji liječnici, osobito dr. Saverio Graziano, dr. Giacomo Cosmini i dr. Ivan Carobbi Senjanin, ali je škola, na žalost, bila kratka vijeka.

PRVE BOLNIČARKE

Kada je godine 1869. Florence Nightingale osnovala u Londonu prvu bolničarsku odnosno sestrinsku školu i time napravila prekretnicu u shvaćanju njege bolesnika, slične su se škole ubrzo osnovale u Beču, Pragu i u još nekim gradovima. No u Hrvatskoj, pa ni u Rijeci, još se uvijek nije shvaćala vrijednost takvih škola, pa se one u nas pojavljuju tek početkom XX. stoljeća, tj. nakon Prvoga svjetskog rata.

U Rijeci je ipak u XIX. stoljeću već postojala neka vrsta polustručne naobrazbe bolničarskog osoblja, koju su organizirale sestre milosrdnice reda sv. Vinka Paulskog, u nas poznatije kao “bijeले sestre”. Te su sestre 1845. došle u Hrvatsku, i to najprije u Zagreb gdje su osnovale čak i svoju bolnicu (u Vinogradskoj ulici, gdje se i danas nalazi), a 1858. njih je osamnaest došlo i u Rijeku u Bolnicu sv. Duha, pod vodstvom časne majke Matilde Kobal. Među njima bila je i djevojka iz Kostrene, Metodija Suzanić. Ovdje u početku rade samo na području tadašnje Rijeke, a poslije se zapošljavaju i na području ondašnjega malog Sušaka. Godine 1901. izgradile su u Rijeci i svoj samostan (u današnjoj Kresnikovoj ulici br. 8). Tada i proširuju svoj rad pa 1907. započinju službu i u gradskom Zavodu za siromašne, a 1911. preuzimaju i službu u Sanatoriju Pećine, da bi 1913. bile zaposlene i u Sanatoriju društva liječnika. Sve to vrijeme imaju unutar svojega kruga neprestano polustručno obrazovanje svojeg osoblja, tj. poduku prijenosa znanja “šegrtarenjem” na mlađe sestre.

No nakon Prvoga svjetskog rata sestre otvaraju u tadašnjoj Bolnici sv. Duha u Rijeci (koja pod Italijom nosi ime *Ospedale civico Santo spirito*) i prvu internu bolničarsku stručnu školu koja je služila za naobrazbu bolničarka, ali samo unutar njihova reda. Nakon preseljenja bolnice iz zgrade na Cambierijevu trgu (danas raskrižje ulica Pomerio i Fiorela La Guardije) u zgradu bivše mornaričke akademije, tj. u zgradu u kojoj se i sada nalazi, talijanske vlasti 1932. raseljavaju većinu domaćih sestara, a od osoblja koje ostaje traže ponovno polaganje ispita na talijanskom jeziku. Za javnost ta škola počinje s radom 1937. godine.

Nakon završetka Drugoga svjetskog rata, od 1945. do zatvaranja 1947., u tu se školu, koja se i dalje nalazi unutar bolnice, mogu upisati i “civilni”, kako djevojke tako i mladići koji se onda zapošljavaju na težim poslovima – psihijatrijskom odjelu, hitnoj službi i sl.

Sestre milosrdnice su u međuvremenu naredbom tadašnjih vlasti morale skinuti svoje redovničke halje i presvući se u civilne bolničarske uniforme. Tijekom 102 godine svojeg djelovanja u Rijeci te su časne sestre dokazale svoju stručnost i zavidnu požrtvovnost, zadovoljivši sve tadašnje medicinske zahtjeve. Prve su osuvremenile njegu bolesnika, toliko potrebnu u liječenju težih pacijenata, unijevši u medicinu humanost i brigu za čovjeka. S druge strane, upravo su one u nas – i u Zagrebu i u Rijeci – utrlje put osnivanju stručnih medicinskih škola.

Slika 2. Polaznice i jedan polaznik prve poslijeratne generacije Bolničarske škole s razrednikom dr. Milanom Zgrablićem

Figure 2 The first postwar generation of undergraduates (of whom one male) of the Nursing School in Rijeka with their teacher Dr Milan Zgrablić

NOVE MEDICINSKE ŠKOLE U RIJECI

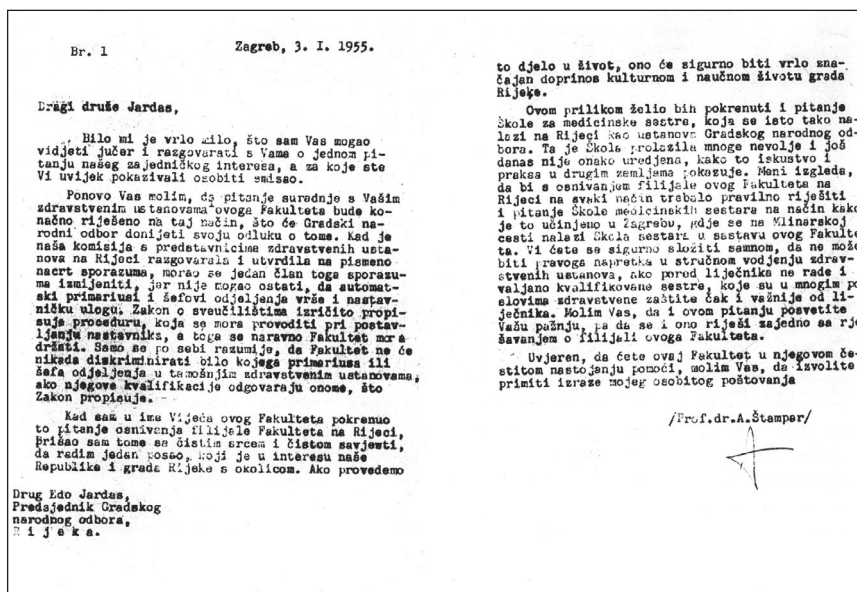
Na inzistiranje liječnika ginekologa, ponajprije prim. dr. Viktora Finderlea, 1947. se obnavlja ili, bolje rečeno, ponovno osniva Primaljska škola, najprije u tzv. Vili, dijelu bivšega Riječkog sanatorija (*Sanatorio Fiumano*), a poslije unutar samostana časnih sestara reda Srca Isusova u današnjoj Ulici Pomerio br. 13. Prvi ravnatelj bio je sam prim. dr. Viktor Findrle. Škola je djelovala u sklopu Ginekološkog odjela i Rodilišta riječke bolnice koja je u to doba nosila ime Bolnica braće dr. Sobol, a koje je netom premješteno u zgradu Sanatorija u današnjoj Ulici Ive Marinkovića br. 11. Usput budi rečeno, prim. dr. Viktor Finderle se uz to zalagao i za otvaranje medicinskog fakulteta u Rijeci, što će se i ostvariti 1955. godine.

Uz golemo zalaganje prim. dr. Ante Švalbe, tadašnjega gradskog povjerenika za narodno zdravlje, istovremeno se nakon ukidanja

Bolničarske škole sestara milosrdnica, osniva umjesto nje (1947.) prva Škola za medicinske sestre u Rijeci. Osnivač je bilo tadašnje Ministarstvo za narodno zdravlje u Zagrebu.

Za prvu ravnateljicu te škole postavljena je viša medicinska sestra Pavica Defilipis. Škola je u prvo vrijeme djelovala unutar Bolnice braće dr. Sobol, ali se godine 1948. seli u novu zgradu izgrađenu u neposrednoj blizini bolnice, u današnjoj Ulici Viktora Cara Emina br. 5. U samoj zgradi, osim škole, bio je smješten i internat za sve učenice, pa su tako nastavnici škole postavljeni i za odgojitelje u domu. Nastavni program prilagođen je obrazovanju za srednje škole koji je uz stručne predmete sadržavao i općeobrazovne predmete.

Godine 1952. Gradski narodni odbor za novu ravnateljicu određuju višu medicinsku sestru Sofiju Vlašić, a kako je tada u školu uveden i

Slika 3. Pismo prof. dr. Andrija Štampara predsjedniku Gradskoga narodnog odbora Rijeke Edi Jardasu od 3. siječnja 1955., u kojem u vezi s osnivanjem Medicinskog fakulteta vidi i mogućnost daljnjeg razvoja sestričkog školstva u Rijeci.

Figure 3 A letter from Professor Andrija Štampar to the chair of the Peoples' Committee of the City of Rijeka Edo Jardas of 3 January 1955 about the establishment of a university school of medicine in Rijeka in which Professor Štampar sees new development opportunities for the training of nurses

obvezni praktički rad, to je za vođenje stručne prakse na odjelima bolnica postavljena viša medicinska sestra Dušanka Kos. Predavanja iz općih predmeta preuzimaju stalni nastavnici škole, dok stručnu nastavu obnašaju honorarno liječnici riječkih bolnica.

Budući da je nadzor nad riječkom Školom za medicinske sestre imalo ravnateljstvo Škole narodnog zdravlja Medicinskog fakulteta u Zagrebu, ono je jednom godišnje slalo iz Zagreba (ili je poslije određivalo i osobe iz Rijeke) višega stručnog inspektora koji je trebao kontrolirati stupanj postignutog znanja u učenica i ocijeniti stručni odnosno pedagoški rad nastavnika. Među inima, tu je dužnost obnašao i ovdašnji pedagog profesor Ivo Flajšman. Koliko je bio dobar rad s učenicima i koliki je bio uspjeh te škole pokazuje i to što osipanja đaka tijekom školovanja gotovo i nije bilo, iako su zahtjevi teoretskog, stručnog i praktičkog rada bili na zavidnoj visini.

Uoči osnivanja riječkog ogranka Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 3. siječnja 1955. prof. dr. Andrija Štampar piše predsjedniku Gradskog narodnog odbora u Rijeci Edi Jardasu "...da bi se s osnutkom filijale zagrebačkog Medicinskog fakulteta u Rijeci trebalo pravilno riješiti i pitanje škole za medicinske sestre na način kako je to učinjeno u Zagrebu... gdje je škola u sastavu Medicinskog fakulteta..." Iste teme o teškoćama oko osnivanja medicinskog fakulteta i medicinske škole u Rijeci nalazimo i u pismima profesora Štampara svome mlađem kolegi dr. Ljubi Ribariću u Kanadu (poslije profesoru ovdašnjeg fakulteta).

Godine 1956. novi Zakon o medicinskim školama određuje da se u mjestima gdje postoji medicinski fakultet (a u Rijeci je osnovan 1955.) sve srednje medicinske škole podignu na rang više medicinske škole. Uvjeti za upis u takve škole bili su jednaki onima za upise na fakultete, tj. završena gimnazija i položena velika matura. Odmah se i na Medicinskom fakultetu u Rijeci osniva Specijalno odjeljenje za više medicinske sestre kao trogodišnji (šestosemestralni) studij. Prvu je godinu upisalo 15 studentica. No kako se s velikom maturom učenik mogao upisati na bilo koji fakultet te steći visoku, a ne samo višu stručnu naobrazbu, zanimanje je za takvu školu ubrzo opalo pa je taj studij 1960. ukinut, a razina obrazovanja opet se vratila na srednju stručnu spremu.

ZDRAVSTVENE ŠKOLE UZ RAD

Budući da je i dalje nedostajalo srednjeg (pa i nižeg) medicinskog osoblja ne samo u Rijeci, nego i u cijeloj zemlji, dotadašnji Opći zakon o

školstvu, donesen 1958., dopunjuje se iduće 1959. godine Zakonom o medicinskim školama, kojim se pomoćnom nemedicinskom osoblju u zdravstvenim ustanovama (servirkama i spremačicama i sl.) omogućava da uz rad završe dvogodišnju večernju bolničarsku školu. Uvjet je bio završena osnovna škola i preporuka šefova pojedinih odjela u bolnicama odnosno liječnika u ambulantama domova narodnog zdravlja te suglasnost njihovih uprava. Temeljem tog zakona formiran je (već te godine) u Općoj bolnici braće dr. Sobol i Općoj bolnici Sušak po jedan razred dvogodišnje škole koja nosi ime Bolničarska škola uz rad. Tako su se s novim kadrom popunjavale kadrovske praznine unutar bolničarskog osoblja na pojedinim odjelima bolnica i u ambulantama.

Zbog istovjetnih potreba, i u Dječjoj bolnici Kantrida u Rijeci otvorena je takva dvogodišnja škola uz rad pod imenom Škola za dječje njegovateljice.

Program nastave tih škola trebao je ne samo popuniti veliku prazninu u bolničarskom kadru, nego i podignuti znanje bolničarki na višu razinu od one kakva je bila u prijašnjoj Bolničarskoj školi sestara milosrdnica. Zato su stručnu nastavu morali preuzeti liječnici riječkih bolnica koje je imenovala njihova uprava. Za ravnatelja je postavljen dr. Tomislav Matutinović, liječnik ORL odjela Opće bolnice braće dr. Sobol, koji je u toj bolnici obavljao i stručni nadzor učenika, dok je nadzor u Općoj bolnici Sušak obnašao dr. Milan Zgrablić, liječnik Internog odjela te bolnice. Nastava opće naobrazbe povjerena je nastavnicima riječkih škola. Teoretski dio nastave održavao se po četiri do šest sati svakog popodneva, a praktični dio u jutarnjim satima na pojedinim odjelima pod vodstvom viših medicinskih sestara. No, kako u to vrijeme nije bilo dovoljno liječnika, stručnu nastavu čak za dva, pa i tri predmeta često je morao preuzeti jedan te isti liječnik. Osim toga, u cijeloj zemlji nije bilo nikakvih udžbenika po kojima bi se učilo, pa je samim liječnicima određeno da na pisaćem stroju napišu i poslije umnože na šapirografu skripta za svoj predmet. Poslije je za 11 stručnih predmeta specijalna Komisija Ministarstva prosvjete u Zagrebu odredila koja će se skripta iz cijele tadašnje NR Hrvatske proširiti i tiskati kao knjiga. Takva knjiga postala bi obvezni udžbenik za sve medicinske škole ne samo u Hrvatskoj, nego i u cijeloj državi. Prema mišljenju Komisije, stručno su zadovoljila po jedna skripta nastavnika iz Rijeke, Zadra i Splita, a ostale od liječnika iz zagrebačkih škola. Tako su iz Rijeke skripta za anatomiju i fiziologiju riječkog nastavnika dr. Milana Zgrablića tiskana kao knjiga (izdavač Medicinska knjiga) koja je postala obvezni udžbenik za sve srednje i više medicinske škole u tadašnjoj državi. Knjiga

Slika 4. Dugogodišnja škola i internat za medicinske sestre u Ulici V. C. Emina. Danas zgrada Građevinskog fakulteta.

Figure 4 Former boarding school for nurses in the street of Viktor Car Emin. Now the building of the Faculty of Construction Engineering

U OVOJ JE ZGRADI
DJELOVALA ŠKOLA ZA
MEDICINSKE SESTRE OD
1947. DO 1985. GODINE.

CUO ZA KADROVE U ZDRAVSTVU
„MIRKO LENAC“

RIJEKA, 23. STUDENOG 1987.

je svoju vrijednost dokazala time da se kao najtraženiji udžbenik pod naslovom *Anatomija i fiziologija* (350 stranica, sa 133 vlastita anatomska crteža risana rukom i 15 tabela) službeno održala trideset godina uz 14 proširenih izdanja na hrvatskom i tri izdanja na makedonskom jeziku, a za njezin prijevod bile su zainteresirane i medicinske škole u Austriji i Nizozemskoj.

Spomenute bolničarske škole uz rad prestaju kao takve opstojati godine 1960., no nastavljaju dalje s radom kao redovne dvogodišnje škole do 1964., kada su ukinute.

U međuvremenu je 1959. dotadašnja Primaljska škola prerasla od dvogodišnje, preko trogodišnje u četverogodišnju školu i sada nosi naslov Škola za medicinske sestre primaljskog smjera *Marija Grbac*, kojoj je ravnatelj bio ginekolog prim. dr. Drago Vrbanić.

ZAHTJEVI ZA VEĆOM STRUČNOSTI

Kada je godine 1960. u Rijeci ukinuta viša i oformljena ponovno srednja škola pod imenom Škola za medicinske sestre općeg smjera, usporedno s njom otvorena je još jedna srednja zdravstvena škola, i to u montažnoj zgradi unutar Opće bolnice braće dr. Sobol zbog – kako je tada navedeno – nužnih potreba šire palete izbora zdravstvenih djelatnika. Bila je to četverogodišnja srednja Škola za zdravstvene tehničare koja je primala učenike za potrebe ne samo ustanova u Rijeci, nego i za puno šire područje Hrvatske. Imala je pet stručnih smjerova: laboranti, fizioterapeuti, sanitarni tehničari, rendgenski tehničari i zubni tehničari. Tri zadnja smjera pripojena su poslije Medicinskom fakultetu u Rijeci i prerasla su, zajedno s pridodanim medicinskim sestrama, u rang više škole. Prvi ravnatelj te nove škole bio je viši zdravstveni tehničar Ivo Jurjević, a nastavni kadar djelomično je dopunjen s nastavnicima iz Škole za medicinske sestre.

Tako su godine 1960. u Rijeci djelovale dvije redovne niže dvogodišnje škole (Bolničarska škola i Škola za dječje njegovateljice) i tri srednje četverogodišnje škole (Škola za medicinske sestre općeg smjera, Škola za medicinske sestre primaljskog smjera i Škola za zdravstvene tehničare). U takvom sastavu ostaju niže škole do 1964. kada se potpuno ukidaju, dok srednje škole djeluju svaka za sebe do 1974. godine. Tada se temeljem novodonesenog Zakona o zdravstvenim školama sve pojedinačne medicinske škole spajaju u jednu zajedničku ustanovu koja nosi ime Medicinski školski centar. Za takvu je ustanovu u Rijeci postavljena kao ravnateljica dotadašnja ravnateljica Škole za medicinske sestre, viša medicinska sestra Sofija Vlašić. Pod tim imenom centar djeluje samo do godine 1978., jer tada dolazi do novih preformacija u cjelokupnom školstvu.

U međuvremenu je u Rijeci otvorena 1961. i Viša stomatološka škola čiji polaznici stječu naziv viši zubar. Studij u njoj trajao je dvije godine, a nastava je bila organizirana kroz šest trimestra. No, ta je škola prestala s radom 1968. da bi se nakon pet godina, 1973., umjesto nje pri Medicinskom fakultetu u Rijeci otvorio Stomatološki studij.

EROZIJA ŠKOLSTVA U NAS

No bilo je predobro da bi dugo trajalo! – jer godine 1977./78. tadašnji Savezni sekretarijat za prosvjetu u Beogradu donosi školsku reformu prema kojoj se stvara nov tip srednjih škola – Centar usmjerenog obrazovanja za..., koje će prema tadašnjem saveznom sekretaru za prosvjetu Stipi Šuvaru, u narodu biti prozване “šugarice”. Ta, u mnogome kontro-

Slika 5. Zgrada nekadašnje Velike kraljevske gimnazije u Sušaku, u kojoj od 1978. do 1992. djeluje CUO kadrova u zdravstvu, a zatim Srednja medicinska škola.

Figure 5 Former Great Royal Grammar School building, accommodating an education centre for healthcare professionals and later the secondary medical school between 1978 and 1992

vezna reforma ukida, među inim, gimnazije i izjednačuje sve srednje škole, s tim da stručne škole, pa tako i medicinske, u svome četverogodišnjem radu imaju u prve dvije godine provoditi samo nastavu iz općih predmeta, a svi stručni predmeti uče se u dvije zadnje godine. Premda reforma nije u potpunosti zaživjela u svim tadašnjim jugoslavenskim republikama, u Hrvatskoj, pa tako i u Rijeci, počela se primjenjivati 1978. i trajala je do 1992. godine. U slučaju srednjoškolske medicinske naobrazbe, u Rijeci je učinjena jedna od svakako najnebuloznijih promjena. Postojeći Medicinski školski centar ne samo da je udružen s Gimnazijom *Mirko Lenac*, već su se svi učenici i nastavnici preselili u zgradu stare Sušačke gimnazije. Za prvog ravnatelja novog Centra usmjerenog obrazovanja za kadrove u zdravstvu postavljen je srednjoškolski profesor fizike Andija Paravić. Unutar te nove škole osnovan je godine 1980. i smjer farmaceutskih tehničara.

Nakon osamostaljenja Hrvatske, nove vlasti 1992. ukidaju očito neuspjelo sustav srednjoškolskog obrazovanja pa u zgradi Sušačke gimnazije nastavljaju s radom dvije odvojene škole pod nazivom Prva hrvatska sušačka gimnazija i Srednja medicinska škola. Godine 2000. u toj se novoj medicinskoj školi otvara i smjer veterinarskih tehničara.

U međuvremenu, odmah nakon navedene školske reforme, Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci iste je godine (1978.) otvorio VI. stupanj nastave, što je odgovaralo ranijim višim školama, čime je zajamčena dodatna kvalitetnija izobrazba medicinskog osoblja. U početku postoji samo jedan studij i to za medicinske sestre uz rad, bolničkog ili izvanbolničkog smjera. Od 1986. pokreće se redovni dvogodišnji studij i uvode novi smjerovi: za više medicinske sestre i tehničare, više fizioterapeute, medicinsko laboratorijske inženjere i više rendgenske tehničare, a zatim se osniva i studij uz rad za fizioterapeute. Program nastave za sve smjerove pod nazivom Osobitosti struke i program stručne spreme VI. stupnja obrazovanja, sastavila je tročlana komisija Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci pod vodstvom doc. dr. sc. Milana Zgrablića, što je bio i jedinstven program u zemlji. Za koordinatora studija uz rad postavljen je mr. sc. Zvonko Miljak, a za koordinatora redovnih studija doc. dr. sc. Milan Zgrablić.

Koliko su takvi kadrovi bili i poželjni i potrebni govore činjenice: dok je u godini osnivanja bilo upisano samo 47 polaznika, taj je broj iz godine u godinu sve više rastao te je deset godina poslije VI. stupanj upisalo već 205 polaznika. Uvjet za upis do 1988. bio je samo završena srednja škola, no otada se pri upisu morao polagati i klasifikacijski ispit te prijeći zadani prag bodova, čime je razina znanja podignuta gotovo na razinu upisa za fakultet.

Od godine 1988. stručni studiji na Medicinskom fakultetu produženi su na tri godine.

ZAKLJUČAK

Iako je počeo prije nešto više od stotinu godina, što je razmjerno kasno, razvoj medicinskog školstva u Rijeci naglo se uspinjao te je nakon Drugoga svjetskog rata doživio pravi *boom*. Progresivni razvoj toga školovanja omogućio je stručni napredak i uzdizanje znanja tako da su njihovi polaznici kroz generacije od onog početnog samaritanskog osoblja postigli najprije stupanj aktivnog pomoćnika liječnika, da bi se u kratkom razdoblju osposobili i za potpune zamjenike liječnika u čitavom nizu zdravstvenih struka.

Zaključno se može reći da su školovani zdravstveni djelatnici u riječkim srednjim i višim školama danas traženi ne samo u svim zdravstvenim ustanovama ovoga grada, nego su uvijek dobro došli i u cijeloj zemlji, pa i u inozemstvu – Sloveniji, Italiji, Austriji, Njemačkoj... Treba posebno istaknuti da su upravo oni uvijek bili osnovna, glavna i neizbježna spona između pacijenta i liječnika, a danas u doba tehnike i kompjutorizacije medicine ostali su gotovo jedini nositelji toliko potrebne humanosti u kontaktu s bolesnikom.

IZVORI I LITERATURA

- Demarin K. Povijest medicine i sestrištva s osnovama medicinske etike. Zagreb, Školska knjiga, 1960.
- Fatović-Ferenčić S, Šain S. Zdravstvena djelatnost sestara milosrdnica u sjevernoj Hrvatskoj u 19. stoljeću. *Acta Fac med Flum* 1992;16:153-9.
- Glesinger L. Medicina u Hrvatskoj u XIX. i XX. stoljeću. *Medicinska enciklopedija*, sv. 8. Zagreb: JLZ, 1963., str. 215-9.
- Grmek M. D. Povijest bolnica. *Medicinska enciklopedija*, sv. 2. Zagreb, Leksikografski zavod FNRJ, 1958., str. 212-27.
- Matejčić M. Osnivanje bolnice sv. Duha kao samostalne zdravstvene ustanove u Rijeci. U: *Ars Aesculapi*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka, 1982., str. 135-50.
- Miočić M. Od ubožnice do medicinske škole. U: *Ljetopis Medicinske škole u Rijeci šk. god. 1993./94.*, Rijeka, 1994.
- Šiardi Đ, Jurjević M. Iz prošlosti i sadašnjosti riječko-sušačke gimnazije. *Sušačka revija* 1993;(2-3):83-8.
- Škrobonja A, Škrobonja Anica. Primaljska škola u Rijeci 1786. – početak sestriškog školstva u Hrvatskoj. U: Muvrin Z. ur. *Izvještaj – posebno izdanje povodom 360. obljetnice osnutka gimnazije prve srednje škole u Rijeci i 40. obljetnice osnutka srednje škole za medicinske sestre*. Rijeka: CUO za kadrove u zdravstvu "Mirko Lenac" u Rijeci. Rijeka, 1987., str. 79-80.
- Štampar A. Pismo predsjedniku Gradskog narodnog odbora u Rijeci Edi Jardasu, 3. siječnja 1955. (*dobiveno dobrotom prof. dr. A. Škrobonje, Rijeka 2005.*)
- Štampar A. Pismo prof. dr. Lj. Ribariću u Kanadu, 18. svibnja 1957. (*dobiveno dobrotom vlasnika, Rijeka, 1996.*)
- Vlašić S. Četrdeset godina odgoja i obrazovanja medicinskih sestara u Rijeci. U: Muvrin Z. ur. *Izvještaj – posebno izdanje povodom 360. obljetnice osnutka gimnazije prve srednje škole u Rijeci i 40. obljetnice osnutka srednje škole za medicinske sestre*. Rijeka: CUO za kadrove u zdravstvu "Mirko Lenac" u Rijeci. Rijeka, 1987., str. str. 81-4.
- Vrdoljak B. Zdravstveno-karitativno djelovanje sestara milosrdnica u Rijeci i okolici. *Acta Fac med Flum* 1992;16: 221-9.
- Zgrablić M. Osobitosti struke i obrazovni program stručne spreme VI. stupnja. Rijeka: Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 1993.
- Zgrablić M. Korijeni i povijest Interne medicine u Rijeci uz okolnosti koje su utjecale na njezin razvoj. Opatija, Rijeka: Menora, 1999.

SAŽETAK

Prikaz započinje podsjećanjem na Primaljsku školu koja je u kao prva u Hrvatskoj osnovana u Rijeci 1786., ali je ubrzo prestala s radom. Premda tijekom XIX. stoljeća u gradu nije djelovala nijedna medicinska škola, skromnu polustručnu naobrazbu bolničarskog osoblja provodile su sestre milosrdnice reda sv. Vinka Paulskog, koje su u Rijeku stigle 1858. godine. Nakon Prvoga svjetskog rata one u tadašnjoj Bolnici sv. Duha otvaraju prvu internu bolničarsku školu, u početku samo za članice svoga reda, poslije i za druge djevojke. Nakon njezina ukinuća 1947., zbog sve većih potreba, slijedi nagli razvoj medicinskog školstva u Rijeci. Slijedom stručnih potreba te društveno-političkih prilika, u idućih šest desetljeća otvaraju se medicinske škole s različitim usmjerenjima – u početku za primalje, bolničarke i njegovateljice, a zatim za medicinske sestre, laborante, fizioterapeute, zubotehničare te farmaceutske i veterinarske tehničare. Trajanje školovanja postupno napreduje od dvogodišnjih i četverogodišnjih srednjih škola do specijalnih dvogodišnjih i trogodišnjih studija na Medicinskom fakultetu.

Ključne riječi: povijest medicine, XIX., XX. stoljeće, medicinske škole, Hrvatska, Rijeka